

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Мария Георгиева Баръмова,

Исторически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

на дисертационния труд на Анелия Андреева Стоянова

на тема: **„Виена, Мадрид и хабсбургско-османските отношения, 1555 – 1606“**

за присъждане на образователната и научната степен „доктор“

професионално направление 2.2. „История и археология“,

специалност „Нова балканска история – Свещената Римска империя на германската нация и Балканите, XVI – XVII век“

Обща информация:

Г-жа Анелия Андреева Стоянова е редовна докторантка в катедрата по История на Византия и балканските народи. Отчислена с право на защита. Дисертационният труд на тема **„Виена, Мадрид и хабсбургско-османските отношения, 1555 – 1606“** се състои от 311 страници, разделен в увод, три глави, заключение, използвани извори и литература; две приложения. Приложеният автореферат отговаря на изискванията. В списъка на публикациите по темата са включени три излезли и две под печат статии. Прави впечатление, че три от тях са на немски и английски език и са включени в авторитетни издания.

По време на докторантурата си Анелия Стоянова има възможността като стипендиантка на Австрийската служба за обмен на чуждестранни студенти и немската фондация „Герда Хенкел“ да работи дългосрочно в Австрийския държавен архив във Виена и в Архива на Симанкас.

Актуалност на темата на дисертационния труд:

Още със самия избор на тема, дисертантката прави заявка за сериозен научен принос към изследването на ранномодерната история на сложните международни отношения – от една страна, във вътрешноевропейски контекст, и на хабсбургско-османските, от друга. Въпреки изписаните стотици страници за европейско-османския конфликт както

в Централна Европа, така и в Средиземноморието, задачата, която Анелия Стоянова си е поставила, а именно да проследи взаимоотношенията между двата клона на Хабсбургската династия (австрийски и испански) през втората половина на XVI в. в контекста на общата им османска политика, е съвсем слабо разработен проблем в европейската историография.

Структура на дисертационния труд:

В структурно отношение дисертантката е избрала тематичния подход към проблематиката, който определено е сполучливо решение.

Още в **Увода** (стр. 4 – 17) са представени ясно формулираните цели на дисертацията; направен е задълбочен преглед на изворовата база и историографски анализ. Обоснована е не само структурата, но и актуалността на темата и избора на хронологичните рамки.

В **Първа глава** читателят се запознава със спецификите на вътрешнодинастическите отношения след разпадането на универсалната монархия на Карл V; проследява се задълбочено хронологията на конфликтите с османците както на Дунавския, така и на Средиземноморския фронт през 60-те и 70-те години на XVI век; връзките и опитите на Хабсбургите да привлекат на своя страна сафавидските владетели и др. Всичко това, преплетено в твърде сложния общоевропейски контекст – контактите с Папството; напрегнатите френско-хабсбургски отношения; нидерландския конфликт и т.н. Анелия Стоянова по блестящ начин успява да изведе (не)желанието на двата клона на Хабсбургите след 1555 г. и особено в навечерието на Дългата турска война да си сътрудничат по въпроса за създаването на общ фронт срещу *Врага на Христовото име*. Специално внимание е обърнато на една от най-често дискутираните теми по време на съсловните събрания в Свещената империя през XVI в., а именно въпросът за т.нар. Турска помощ (*Türkenhilfe*) и постоянното ѝ поставяне в зависимост от разрешаването на други вътрешноимперски проблеми.

Ще се позволя да заостря вниманието върху един от най-приносните моменти в първата част на дисертацията, а именно успешния подход на г-жа Стоянова да постави акцент върху т.нар. *персийска връзка* в хабсбургските планове за антиосмански съюз (1566 – 1567). По този начин действително читателят получава една пълнокръвна картина на хабсбургските стремежи за организирането на мащабна коалиция срещу

османската заплаха. Нещо повече, опитите за привличането както на сафавидския шах, но също така и на московския цар и френския крал са свидетелство за това, че въпреки относително пасивната хабсбургска политика, все пак още през втората половина на XVI век не чужда идеята за многофронтов (многовекторен) удар срещу *Великия турчин*.

Убедителен звучи и основният извод, до който г-жа Стоянова достига в първа глава, след като се спира върху политиката на двата клона на Хабсбургската династия през втората половина на XVI век. А именно, че за разлика от последните десетилетия по време на управлението на император Рудолф II, до 70-те години на XVI век се наблюдава по-добра координация на османската политика на Виена и Мадрид (стр. 115-116).

Във **Втора глава** „Вътрешнодинастическо сътрудничество в отношенията с Османската империя на дипломатическо ниво“ докторантката подробно разглежда сложната теория и практика на дипломатически контакти между Виена / Прага и Мадрид по отношение на османците. И макар че някои моменти се повтарят с вече написаното в първата част, смятам за убедителен подхода, който е избран. Освен общата картина на установяване на дипломатически отношения и изпращането на първите постоянни мисии в османската столица, не липсват и значителен брой конкретни примери под формата на *case studies*, открити си дипломатическите активности на Ожие Гислен де Бусбек, Аберт де Уийс, Йохан Мария Малвеци и др. И тук акцентът, очаквано, пада върху комуникацията между двата хабсбургски двора – опитите на Виена да посредничи на испанския владетел в отношенията му със султана при преговорите за мир. Както самата докторантка пише, най-важните задачи на изследването са „установяването и анализът на практиките на сътрудничество между Виена и Мадрид в отношенията им с Високата порта“. Смело мога да заявя, че във втора глава убедително са изпълнени тези цели.

Сред важните изводи, до които достига изследването, определено адмирации заслужава специално отделеното внимание на неформалната дипломация. В стремежа си да компенсират липсата на собствен дипломатически представител в османската столица испанските владетели често пъти прибегват до „услугите“ на неофициални лица като например Мартин де Акуня, разполагащи със силно влияние както в Истанбул, така

и в Мадрид (стр. 168 – 173). Търсенето на механизмите на неформалните мрежи от тези своеобразни брокери на влияние само затвърждава задълбочения и приносен характер на дисертацията.

Трета глава на дисертацията на г-жа Анелия Стоянова е посветена на онзи аспект от разглежданата проблематика, който би заинтригувал и най-незаинтересования от историята на хабсбургско-османските отношения читател. Озаглавена „Хабсбургското разузнаване в Османската империя и планирането на „турската политика“ на Виена и Мадрид“ тази част проследява по какъв начин на практика се осъществяват дипломатическите ходове, тайните договорки, пътищата на събиране и доставяне на информация, подкупването на висши османски сановници, изграждането на комплексна мрежа от шпиони, информатори; ролята на драгоманите в разузнавателните практики и пр. В структурно отношение третата част е базирана на конкретни случаи (*case studies*), посветени на отделни персонажи като Саломон Ашкенази, Хюрем бей и др.

В **Заключението** са изведени убедителни изводи, които разкриват механизмите на вътрешнодинастическото сътрудничество (или липсата на такова в определени моменти) по отношение на политиката на Мадрид и Виена към т.нар. *Турски въпрос*.

Похвала заслужава включения в **Приложение 1** списък на постоянните дипломатически представители и извънредни пратеници на австрийските Хабсбурги в Константинопол през втората половина на XVI век. Този списък е ценен не само за доброто разбиране на историческия наратив, представен в дисертацията, но би могъл да послужи като инструмент за бъдещи изследователски търсения.

Извори и историография:

Дисертационният труд на г-жа Анелия Стоянова е базирано почти изцяло на непубликуван архивен материал от австрийските и испанските архиви. Дори само огромният труд, положен при разчитането, обработката, анализа на тези дипломатически донесения, инструкции, официална и лична кореспонденция и пр., написани на немски, латински, италиански, испански език свидетелства за

изключително трудната изследователска задача, с която г-жа Анелия Стоянова е захванала и която без съмнение успешно е изпълнила.

Що се отнася до историографията – изследването е подплатено с широка научна библиография, сред която основната тежест пада върху немско и англоезичната литература. Самата докторантка отбелязва като своя слабост по-слабо използваната регионална историография.

Бележки и препоръки:

Както към всеки подобен род съчинения, така и към така предложената дисертация могат да бъдат отправени и някои препоръки:

Една от критиките ми към дисертационния труд се отнася до прекомерното претоварване на историческия наратив с понякога напълно излишна фактология: така например общоевропейският контекст на събитията още от първата половина на XVI век, включително подробният разказ на добре познати факти около битката при Лепанто през 1571 г. (Първа глава: *Наследството на Карл; Династическите бракове*); историята на зараждането на ренесансовата дипломация; австрийско-испанските дипломатически отношения (Втора глава) биха могли да бъдат проследени само в няколко страници. Като че ли по тази причина основният обект на изследването, а именно османската политика на двата клона на Хабсбургите в края на XVI век понякога се размива в общото повествование. Дори и добре запознатият с историята на Ранното ново време читател среща в един момент трудност да се справи с фактологичния лабиринт.

Трябва да се споменат и някои спорни моменти в дисертацията. Така на страница 120 четем меко странното твърдение на Бюлент Аръ, че османските дипломатически практики от XVI и XVII век са „*синтез между абстрактни ислямски принципи и османска реалполитика*“. Без да се впускам в подробно разтълкуване на тази (политически натоварена) конотация в тезата на Аръ, все пак бих посъветвала дисертантката да избягва безкритичното приемане и дори цитиране на историографски мнения само защото са написани на немски или английски език. Също така, струва ми се, дисертационният труд би спечелил, ако се задълбочи аргументацията и се изведе като важен извод защо в крайна сметка Мадрид така и не изпраща свой представител в

Константинопол. Каква е правната обосновка на подобен тип решение от страна на испанските владетели?

Убедена съм, разбира се, че в един бъдещ вариант, в който дисертационният труд ще бъде публикуван, тези слабости ще бъдат изчистени и българската (а защо не и чуждестранната публика) ще има удоволствието да се запознае с едно ново, базирано на богат архивен материал научно съчинение.

Заклучение:

Изброените критични бележки в ни най-малка степен не променя изключително доброто впечатление, което остава предложеният за рецензиране текст. С пълна убеденост считам, че дисертационният труд на Анелия Андреева Стоянова „Виена, Мадрид и хабсбургско-османските отношения, 1555 – 1606“ представлява едно добре структурирано и документално подплатено изследване, отговарящо напълно на изискванията за присъждане на образователната и научната степен „доктор“.

София, 3 февруари 2020 г.

/доц. д-р Мария Баръмова/